

KOMPIUTERIŲ PROGRAMŲ APSAUGOS TEISINIAI ASPEKTAI*

Advokatė Jolanta Kaminskaitė-Pranckevičienė
Advokatų kontora „Pranckevičius ir partneriai“

Advokatė Kristina Janušauskaitė
Advokatų kontora „Pranckevičius ir partneriai“

Autorių teisių apsaugos koncepcija tampa vis sudėtingesnė: jai įtaką daro naujai kuriamos technologijos, didėjanti meninių išraiškos formų įvairovė ir sparčiai plintantis kompiuterių programų naudojimas įvairiose gyvenimo srityse. Šiandien daugeliui sunku įsivaizduoti savo gyvenimą ar darbinę veiklą be kompiuterio ir kompiuterių programų. Deja, dažnai pamirštama, jog kompiuterių programa yra autoriaus teisių objektas, į kurį visos autoriaus teisės priklauso autoriui, taigi jų negalima naudoti be jo leidimo.

Kompiuterių programų teisinės apsaugos pagrindas – tai nacionalinių teisės aktų, tarptautinių sutarčių nuostatos, kurios padeda atsakyti į svarbiausius klausimus, susijusius su kompiuterių programomis ir jų panaudojimu, t. y. kas laikoma kompiuterių programa, kaip ją saugo įstatymas, kas yra kompiuterių programos autoriaus teisių turėtojas ir kokios jo teisės. Taip pat labai svarbu žinoti, kada pažeidžiamos kompiuterių programos autoriaus teisės ir kaip jos ginamos. Šie klausimai labai aktualūs sprendžiant konkrečias kompiuterių programų autorių teisių apsaugos problemas.

Kompiuterių programos sąvokos įstatyminis (teisinis) vertinimas

Tiriant kompiuterių programų autorių teisių pažeidimus, reikia išsiaiškinti įvairius klausimus, susijusius su kompiuterių programų panaudojimu, todėl pirmiausia svarbu suprasti, kas yra kompiuterių programa. 2003 m. kovo 5 d. (įsigaliojusio 2003 m. kovo 21 d.) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymo (toliau – *Įstatymas*) 2 str. 17 punktą kompiuterių programą apibrėžia kaip visumą instrukcijų, pateikiamų žodžiais, kodais, schemomis ar kitu pavidalu, kurios įgalina kompiuterį atlikti tam tikrą užduotį ar pasiekti tam tikrą rezultatą, kai tos instrukcijos pateikiamos tokiomis priemonėmis, kurias kompiuteris gali perskaityti. *Įstatyme* taip pat nurodyta, jog ši sąvoka apima ir parengiamąją projektinę tokių instrukcijų medžiagą su sąlyga, kad iš jos galima būtų sukurti minėtą instrukcijų visumą.

Paprastesnis apibrėžimas galėtų būti toks: kompiuterių programa – tai tam tikrų funkcinių galimybių, veikiančių skaitmenine forma, sistema. Kompiuterių programų įvairovė didžiulė: vienos jų veikia kaip operacinės sistemos (pvz., *Microsoft Windows*), kurios sukuria tam tikrą funkcinę-skaitmeninę aplinką, kurioje gali veikti kitos kompiuterių programos. Kitos – taikomosios kompiuterių programos, įgalinančios kurti įvairius dokumentus, dizaino, grafikos darbus (pvz., *Microsoft Office, AutoCAD*), atlikti kitokio pobūdžio sprendimus, taip pat pagalbinės (dažniausiai „antivirusinės“) kompiuterių programos, skirtos užtikrinti sklandžią kompiuterių programų veiklą

---

*Straipsnis „Kompiuterių programų apsaugos teisiniai ir praktiniai aspektai“ publikuotas PHARE programos remiamame leidinyje „Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga: ar lengva būti kūrėju Lietuvoje“. Vilnius, 2001. Šis straipsnio variantas adaptuotas pagal 2003 08 01 galiojusius teisės norminius aktus (aut. past.).

(pvz., *Symantec Norton AntiVirus*). Kompiuterių programų gamintojai taip pat kuria demonstracines (“demo”) arba galiojančias ribotą laikotarpį, neparduodamas (“not-for-resale”), nemokamas (“freeware”) arba nemokamas tam tikrą laikotarpį (“shareware”), taip pat bandomąsias (“trialware”) kompiuterių programų versijas. Tačiau visais atvejais kompiuterių programa nėra materialus objektas, kurį būtų galima paprasčiausiai pačiupinėti.

1886 m. Berno konvencijoje dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (Lietuva šią konvenciją ratifikavo 1996 m.) (toliau – *Berno konvencija*), kaip ir kitose universaliose tarptautinėse sutartyse, skirtose autorių teisių apsaugai, nėra tiksliai apibrėžiama, kas laikoma kompiuterių programa. Šios konvencijos 2 str. 1 dalyje numatyta, kad “sąvoka ‘literatūros ir meno kūriniai’ apima kiekvieną literatūros, mokslo ir meno kūrinį, koks bebūtų jo išraiškos būdas ir forma”. 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties (Lietuva šią tarptautinę sutartį ratifikavo 2001 m. kovo 13 d.) 4 straipsnyje numatyta, kad kompiuterių programos, išreikštos bet koku būdu ar forma, saugomos kaip ir literatūros kūriniai. Į Sutartį dėl intelektinės nuosavybės teisių apsaugos prekyboje aspektų (angl. *The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights - TRIPS*) taip pat buvo įtrauktos nuostatos, skirtos kompiuterių programoms, kurios, kaip nurodyta, yra saugomos kaip ir literatūros kūriniai pagal *Berno konvenciją*. ES Tarybos 1991 m. gegužės 14 d. Direktyvoje 91/250/EEC dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos numatyta, jog kompiuterių programos saugomos kaip ir literatūros kūriniai (1 str. 1 d.).

Kompiuterių programos autoriaus teisių pažeidimas

Bendras autoriaus teisių pažeidimo apibrėžimas pateikiamas *Istatymo* 73 straipsnyje. Juo remiantis, pažeidimu laikomas kompiuterių programų naudojimas (įskaitant atgaminimą) ir platinimas be autoriaus teisių subjekto licencijos (nesudarius sutarties arba pažeidžiant jos sąlygas), taip pat kompiuterių programų neteisėtų kopijų importavimas, eksportavimas, platinimas, gabenimas ar laikymas komerciniais tikslais.

Kompiuterių programų autorių teisės paprastai pažeidžiamos, jei kompiuterių programa: 1) įdiegiama (atgaminama) neturint licencijos (be sutarties arba pažeidžiant jos sąlygas); 2) parduodama be licencijos ir/arba atitinkamų instrukcijų; 3) jos kopija naudojama didesnio skaičiaus kompiuterių, nei leidžia programos licencija, arba kai kompiuterių programos pasiekiamos per sujungtą kompiuterių tinklą.

Dažniausiai pardavėjas veikia neteisėtai, kai platina kompiuterių programų kopijas be autorių teisių turėtojų leidimo, tačiau įsigydamas ir naudodamas neteisėtas kompiuterių programas, vartotojas taip pat veikia neteisėtai ir jam taikoma įstatymų numatyta atsakomybė.

Aiškinantis kompiuterių programų autorių teisių pažeidimus labai svarbu tiksliai žinoti, kada kompiuterių programa laikoma atgaminama. Pabrėžtina, kad kompiuterių programos instaliavimas (įdiegimas) reiškia jos atgaminimą. *Istatymo* 2 str. 1 punkte aiškiai numatyta, kad atgaminimas yra kompiuterių programos (visos arba dalies) **tiesioginis** ar **netiesioginis**, **nuolatinis** ar **laikinas** kopijų (kopijos) padarymas bet kuriuo būdu ir bet kuria forma, įskaitant elektroninę formą.

Teisinėje literatūroje atgaminimo sąvoka aiškinama ir taip: kompiuterių programų atgaminimas – tai vieno ar daugiau kompiuterių programų egzempliorių pagaminimas bet kokia materialia forma, taip pat jų įrašymas į kompiuterio atmintį. Teisę visiškai ar iš dalies atgaminti kompiuterių programą turi autorius ar jo teisių perėmėjas. Tretieji asmenys įgyja šią teisę tik turėdami autoriaus teisių turėtojo leidimą (licenciją).

Kada kompiuterių programos panaudojimas laikomas neteisėtu?

Neteisėtu laikomas naudojimas kompiuterių programa, neturint jos autoriaus teisių turėtojo leidimo (licencijos). Svarbu žinoti, kas laikoma panaudojimu (kokius konkrečius veiksmus tai apima), ir kas yra licencija.

Kompiuterių programos panaudojimo sąvoka apima alternatyvius veiksmus, t. y. jos atgaminimą, platinimą, importavimą ir pan. (*Istatymo* 15 str. 1 d.) Licencija (autorinė licencinė sutartis) yra dokumentas, išduotas kompiuterių programos autoriaus teisių turėtojo ir suteikiantis teisę asmeniui panaudoti kompiuterių programą tam tikru licencijoje nurodytu būdu. Kompiuterių programa gali būti parduodama tik su licencine sutartimi, kuri yra svarbiausia sudėtinė programinio produkto dalis. Be to, kiekvienas programinis produktas turi vartotojo naudojimosi instrukciją – programos dokumentaciją.

Kompiuterių programų gamintojai paprastai licenciją prideda prie parduodamo programinio produkto paketo, todėl ši licencija vadinama paketo licencija (angl. *package license*) (*Istatymo* 42 str. 2 d.). Licencija gali būti platinama ir elektroniniu būdu arba ji tiesiog pritvirtinama ant kompiuterio kaip lipdukas. Įdiegiant teisėtą kompiuterių programą, kiekvienas vartotojas turi įvesti įsigytoje licencijoje nurodytą unikalų vartotojo identifikacinį numerį. Paminėtina, kad licencijoje yra nurodytas teisėtus programos vartotojų (darbo vietų) skaičius.

Neteisėta kompiuterių programos kopija (falsifikatas) – tai kopija, pagaminta arba importuota į Lietuvos Respubliką be autoriaus teisių subjekto (šiuo atveju – gamintojo), jo teisių perėmėjo ar tinkamai įgalioto asmens leidimo (nesudarius sutarties arba pažeidžiant joje numatytas sąlygas), taip pat kompiuterių programos kopija, kurioje be autoriaus teisių subjektų leidimo panaikinta arba pakeista informacija apie autoriaus teisių valdymą (*Istatymo* 2 str. 21 p.).

Pabrėžtina, kad asmuo, turintis teisę naudoti kompiuterių programą, turi teisę be autoriaus teisių subjekto leidimo pasidaryti **programos kopijas** ar adaptuoti programą, jei tokia kopija ar programos adaptavimas būtini tam, kad būtų galima naudotis šia kompiuterių programa pagal paskirtį, dėl kurios kompiuterių programa buvo įsigyta, įskaitant programos klaidų ištaisymą, arba būtų galima naudoti teisėtai įsigytais kompiuterių programos kopiją, jeigu ji yra prarasta, sunaikinta ar tapo netinkama naudoti (*Istatymo* 30 str. 1 d.) (tai vadinama „laikina“ („back-up“) kompiuterių programos kopija).

Be to, *Istatymas* numato, kad asmuo, turintis teisę naudoti kompiuterio programą, turi teisę be autoriaus ar kito programos autoriaus teisių subjekto leidimo išbandyti, nagrinėti ar patikrinti programos veikimą, kad galėtų nustatyti, kokiomis idėjomis ar principais grindžiama programa ar jos

sudedamosios dalys, jeigu jis tai daro atlikdamas tokius veiksmus, kuriuos atlikti turi teisę (įdiegia programą, peržiūri programos pateikiamus duomenis ekrane, perduoda ar išsaugo programos duomenis).

Kas yra kompiuterių programos autorių teisių turėtojai ir kokios jų teisės?

Autoriaus teisės į kompiuterių programas (kaip ir į kitus literatūros kūrinius) įgyjamos jas sukūrus ir teisinė apsauga joms taikoma nepriklausomai nuo registracijos ar kitų formalumų. Autorystė yra preziumuojama. *Istatymo* 6 str. 2 dalis nustato prezumpciją, kad asmuo, nurodytas kūriniu autoriumi, yra autorius, kol neįrodyta priešingai. Autorius gali būti nurodytas ant kūrinio egzempliorių (kompiuterių programų laikmenose, pridedamuose dokumentuose) ir pan. Suinteresuoti asmenys gali ginčyti autorystę įstatymų nustatyta tvarka. Tokią teismų praktiką formuoja ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas.

Kadangi kompiuterių programos saugomos kaip ir kiti literatūros kūriniai, jų autorių teisių apimtis yra tolygi kitų autorių teisių subjektų teisių sąrašui, t. y. kompiuterių programų autorius, *inter alia*, turi išimtinės teises atlikti arba leisti atlikti šiuos veiksmus: **atgaminti** kompiuterių programą bet kokia forma ar būdu; **platinti** kompiuterių programos originalą ar jos kopijas parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn arba valdyti, taip pat importuojant, eksportuojant.

Pabrėžtina, kad pagal *Istatymą* bet koks kompiuterių programos originalo ar jos kopijų panaudojimas be autoriaus, jo teisių perėmėjo ar jo tinkamai įgalioto asmens leidimo yra laikomas neteisėtu (išskyrus šio *Istatymo* numatytus atvejus). Autorius arba jo teisių perėmėjas turi teisę uždrausti tokį kompiuterių programos originalo ar jos kopijų panaudojimą. Nurodytos teisės yra turinio pobūdžio autoriaus teisės ir dažniausiai priklauso juridiniam asmeniui (kuris pagal *Istatymo* 9 str. 2 dalį yra laikomas autoriaus teisių subjektu). Be to, *Istatymo* 10 str. 2 dalyje apibrėžiama, kad turinės autorių teisės į kompiuterių programą, kurią sukūrė darbuotojas, atlikdamas savo tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, priklauso darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje.

Pirataavimo rūšys ir pasekmės

Pirataavimas – tai neteisėtas kompiuterių programų panaudojimas bet koku būdu ir forma arba tiesiog **vagystė**.

Vartotojo pirataavimas yra plačiausiai paplitusi ir žalingiausia kompiuterių programų pirataavimo forma. Jis paprastai būna dviejų rūšių: 1) kompiuterių programų įdiegimas ir naudojimas be licencijos arba pažeidžiant jos sąlygas; 2) kompiuterių programų naudojimas didesnio skaičiaus kompiuterių nei leidžiama licencijoje.

Platintojų pirataavimas taip pat labai paplitusi kompiuterių programų pirataavimo forma. Jis gali būti organizuotas ir mėgėjiškas, vietinis, regioninis ir tarptautinis, pateiktas kaip reklama internete. Platintojų pirataavimu taip pat vadinamas veiksmas, kai įmonė parduoda kompiuterius su iš anksto jame įdiegtomis neteisėtomis kompiuterių programų kopijomis ir nepateikia pirkežui (galutiniam vartotojui) licencijų.

Pirataavimas internetu – tai neteisėtas kompiuterių programų atgaminimas ir platinimas per telekomunikacijas (internetu), kai asmeninio kompiuterio savininkas leidžia kitiems vartotojams prisijungti prie savo kompiuterio ir nusikopijuoti programas į savo kompiuterius. Internetinio pirataavimo formos gana įvairios: tiesioginis įdiegimas; “išsilaužėlių” puslapiai; “cracks” - tai “išsilaužimo” programos, kuriomis pakeičiama kompiuterių programos apsauga, siekiant pasinaudoti ta programa pasibaigus jos bandomajam laikotarpiui arba panaudoti tas jos funkcijas, kurias naudoti gali tik vartotojai, turintys licencijas.

Neteisėtas kompiuterių programų platinimas arba naudojimas yra ne tik kitos kompanijos teisėtos nuosavybės vagystė, bet ir jos iniciatyvos kurti bei gaminti intelektinius produktus pasisavinimas. Žalingas to pasekmės junta ne tik gamintojai, – nuo pirataavimo kenčia sąžiningi verslininkai ir vartotojai. Galima išskirti šias neigiamas pirataavimo pasekmes:

- ekonominės – nesurenkami mokesčiai į valstybės biudžetą, kyla nedarbo lygis, vietiniai verslininkai praranda didelę dalį pajamų;
- nevykdomi tarptautiniai įsipareigojimai – Berno konvencija, Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos sutartys, Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių apsaugos prekyboje aspektų;
- neveikia vartotojų teisių apsauga – programiniai produktai gali būti vogti, be gamintojo ar platintojo garantijos arba su blogos kokybės instrukcijomis, iškyla virusų pavojus ar kompiuterių programų kitokių gedimų rizika.

Kompiuterių programų autorių teisių gynimas

Kokios teisinės apsaugos ir konkrečių teisinės gynybos būdų gali tikėtis kompiuterių programų autoriaus teisių turėtojas, pažeidus jo teises, galima išsiaiškinti analizuojant ratifikuotų tarptautinių sutarčių ir atitinkamų Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas.

Jau buvo minėta, kad *Berno konvencija* nenumato konkrečių teisinės gynybos būdų. Tačiau joje išskiriama itin svarbi nuostata – netaikyti formalumų autoriui ar jo sukurtam kūriniiui: naudotis autoriaus teisėmis ir jas įgyvendinti neturi trukdyti jokie formalumai; jomis naudotis ir jas įgyvendinti galima nepriklausomai nuo to, ar kilmės šalyje taikoma kūrinio apsauga (Konvencijos 5 str. 2 d.), t. y. autoriui teisinė apsauga suteikiama nuo kūrinio sukūrimo momento. Tai reiškia, kad “nepaisant šios Konvencijos nuostatų, apsaugos ir teisinės gynybos būdus, kuriais autoriams leidžiama saugoti savo teises, reguliuoja tik tos šalies, kurioje tokios apsaugos reikalaujama, įstatymai” (Konvencijos 5 str. 2 d.). Remdamasis Konvencijos nuostatomis, autorius gali įgyvendinti savo teises, ginti jas be jokių administracinio (pvz., registracija, patvirtinimas ir pan.) ar kitokio pobūdžio formalumų.

Konkrečias teisines priemones, skirtas apsaugoti autorių teises, numato ypač svarbus naujasis autorių teisių apsaugos įgyvendinimo tarptautinis “standartas” - 1994 m. Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (angl. *GATT*) “rėmuose” pasirašyta Sutartis dėl intelektinės nuosavybės

teisių apsaugos prekyboje aspektų (angl. *TRIPS*) – be kurio būtų neįmanoma efektyviai įgyvendinti tiek tarptautinių dvišalių, tiek daugiašalių sutarčių nuostatas. 2000 m. gruodžio 21 d. priimtas Lietuvos Respublikos intelektinės nuosavybės apsaugos importuojant ir eksportuojant prekes įstatymas, kuris numato, kad, esant autoriaus teisių turėtojo ar jo atstovo prašymui, galima taikyti muitinės priežiūros priemones. Šis įstatymas buvo parengtas remiantis Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių apsaugos prekyboje aspektų 51-60 straipsniais bei ES Tarybos 1994 m. gruodžio 22 d. Reglamentu Nr. 3295/94. Jo nuostatos taikomos kompiuterių programų autorių teisių turėtojams.

Autorių teisių gynimo būdai

2000 m. liepos 5 d. Konstitucinio Teismo nutarime teigiama, kad “Konstitucijos 23 str. įtvirtintas nuosavybės neliečiamumas įpareigoja kitus asmenis nepažeisti savininko teisių, o valstybę – saugoti ir ginti nuosavybės teises. Be to, autoriaus teisių gynybą bei apsaugą laiduoja Konstitucijos 42 str. 3 dalis, kurioje nustatyta, kad autoriaus dvasinius ir materialinius interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba, saugo ir gina įstatymas“.

Autorių teisių subjektai, gindami pažeistas savo teises, turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, policiją, prokuratūrą. Šios institucijos priima sprendimą dėl civilinės, baudžiamosios ir administracinės atsakomybės taikymo. Už autorių teisių pažeidimus, tarp jų ir kompiuterių programų autorių teisių pažeidimus, Lietuvos Respublikos įstatymai (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas, Administracinių teisės pažeidimų kodeksas (toliau – ATPK) bei Baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) numato administracinės, baudžiamosios ir civilinės atsakomybės taikymą.

Administracinė atsakomybė

Pagal ATPK 214(10) straipsnį už neteisėtą kompiuterių programų atgaminimą, viešą paskelbimą, kitokį panaudojimą bet kokiais būdais ir priemonėmis siekiant turtinės naudos, taip pat neteisėtų kopijų platinimą, laikymą, importavimą, eksportavimą ar gabenimą siekiant turtinės naudos fiziniam asmeniui gali būti skiriama nuo 1 tūkst. iki 2 tūkst. litų bauda, jei pažeidimas pakartotinis – iki 3 tūkst. litų, su neteisėtų kompiuterių programų kopijų ir jų gamybos priemonių ar įrangos, kurios išimtinai ar dažniausiai naudojamos neteisėtoms kopijoms atgaminti ir (ar) platinti arba kurių paskirtis ir naudojimo tiesioginis tikslas – atgaminti ir (ar) platinti neteisėtas kopijas, konfiskavimu.

Baudžiamoji atsakomybė

2003 m. gegužės 1 d. įsigalioję BK 191, 192 straipsniai numato atitinkamas baudžiamąsias sankcijas, taikytinas tiek fiziniam, tiek ir juridiniam asmeniui, už autorių teisių pažeidimus. Neturtinių autoriaus teisių apsaugai skirtas **BK 191 str.**, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už autorystės pasisavinimą. Pažeidus turtines autoriaus teises, taikomas **BK 192 str.**, numatantis baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą kūrinio (tame tarpe ir kompiuterių programų) ar jo dalies atgaminimą, neteisėtų kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais. Už šią nusikalstamą veiką asmuo gali būti baudžiamas net laisvės atėmimu iki dvejų metų.

BK 192 str. numatyto nusikaltimo dalykas – literatūros, mokslo ar meno kūrinys (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines), audiovizualinis kūrinys ar fonograma arba jo dalis.

Objektyviai šis nusikaltimas, susijęs su kompiuterių programų piratavimu, pasireiškia neteisėtu autorių teisių objektų, šiuo atveju – kompiuterių programų, panaudojimu be autoriaus teisių turėtojo sutikimo. Pažymėtina, kad kai nusikaltimo dalykas yra neteisėtos kompiuterių programų kopijos, tai šių kopijų bendra vertė, kuri skaičiuojama pagal teisėtų kompiuterių programų kopijų mažmenines kainas nusikaltimo padarymo dieną, turi būti didesnė nei 100 MGL.

Taigi objektyviai šis nusikaltimas pasireiškia alternatyviai dispozicijoje išdėstytais veiksmais, t. y. kompiuterių programų neteisėtu atgaminimu, neteisėtu jų kopijų importavimu, eksportavimu, platinimu, gabenimu ar laikymu. Pabrėžtina, kad kiekvienas iš šių veiksmų sudaro savarankišką nusikaltimo sudėtį. Šio nusikaltimo sudėtis yra formali, t. y. nusikalstamai veikai inkriminuoti pakanka pačios veikos (neteisėto kompiuterių programų kopijų atgaminimo, importavimo, eksportavimo, platinimo, gabenimo ar laikymo) buvimo, šiuo atveju padarinių - atsiradusios žalos - nereikalaujama.

Nurodytų veiksmų neteisėtumo ir neteisėtos kompiuterių programos kopijos sąvokų nustatymas yra blanketinės normos (nuorodos į *Istatymo* nuostatas). Remiantis šiuo *Istatymu*, bet koks kūrinio originalo ar jo kopijų panaudojimas (apima visus anksčiau nurodytus veiksmus) be autoriaus ar jo teisių perėmėjų leidimo yra laikomas neteisėtu.

Subjektyviai šis nusikaltimas pasireiškia tiesiogine tyčia. BK numato būtiną šios nusikaltimo sudėties subjektyviosios pusės požymį - **komercijos tikslą**, kuris sietinas su pačia įmonės veikla. Remiantis Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 2 str. 1 dalimi, įmonė yra savo firmos vardą turintis ūkinis vienetas, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka tam tikrai komercinei ūkinei veiklai, todėl, pavyzdžiui, užtenka nustatyti faktą, kad kompiuterių programos buvo įdiegtos įmonėje esančiuose kompiuteriuose. Komercijos tikslas gali būti apibūdinamas kaip kūrinio naudojimas gaunant pajamas arba siekiant gauti pajamų.

Pažymėtina, kad BK 193 straipsnis numato fizinių ir juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę už informacijos apie autorių teisių ar gretutinių teisių valdymą sunaikinimą arba pakeitimą (baudžiama bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų).

Civilinė atsakomybė

Istatymo 79 str. nustato **turtinės žalos** (į kurią įskaičiuojamos dėl padaryto pažeidimo negautos pajamos, turėtos išlaidos, taip pat pažeidėjo nauda, gauta iš neteisėtų veiksmų) atlyginimą, taip pat **kompensacijos**, kurios dydį nuo 10 iki 1000 MGL nustato teismas, atsižvelgdamas į visas bylai reikšmingas aplinkybes, tokias kaip pažeidėjo kaltė, jo turtinė padėtis ir pan., išmokėjimą, be to, neteisėtu kompiuterių programų, jų gamybos priemonių ar įrangos areštą ar sunaikinimą arba neteisėtu kopijų perdavimą autorių teisių subjektams šių prašymu. Be to, autorius ar autoriaus teisių perėmėjas papildomai gali reikalauti atlyginti **neturtinę žalą**, kurios dydį, išreikštą pinigais, nustato teismas, atsižvelgdamas į visas turinčias reikšmės bylai aplinkybes

Be to, neatidėliotinais atvejais, esant pakankamai duomenų apie autoriaus teisių pažeidimą, teismas, gavęs autoriaus teisių subjekto ieškinį, gali taikyti **laikinas priemones**, būtinas įrodymams užtikrinti, neteisėtiems veiksams skubiai nutraukti ir teismo galutiniam sprendimui įvykdyti, t. y. gali įpareigoti asmenis nutraukti neteisėtą kompiuterių programų panaudojimą; uždrausti išleisti į apyvartą neteisėtas programų kopijas ir pan.

Bylose dėl autorių teisių pažeidimų labai svarbus išsamus ir objektyvus **įrodymų vertinimas**. Civilinėse bylose dėl kompiuterių programų autorių teisių pažeidimo bylose teismui, *inter alia*, pateikiami tokie įrodymai, kaip *autoriaus teisių turėtojo ar jo atstovo duomenys* apie tai, kad tarp pažeidėjo ir autoriaus teisių turėtojo nėra sutartinių santykių (pažeidėjas neturi licencinės sutarties) arba pažeidžiamos licencinės sutarties sąlygos; *specialisto išvada*, kurioje identifikuojamos kompiuterių programos, nurodant jų pavadinimą ir autoriaus teisių turėtojo vardą; *nutarimas* administracinio teisės pažeidimo byloje ar *nuosprendis* baudžiamojoje byloje; autoriaus teisių turėtojo atstovo, kuriam suteikta teisė platinti programas Lietuvoje, t. y. *platintojo pažyma* apie mažmenines teisėtų programinių produktų kainas (pažymėtina, kad dažniausiai kompiuterių programų autorių teisių turėtojai (gamintojai) patys tiesiogiai neplatina programų ir suteikia šią savo teisę kitoms įmonėms, t. y. platintojams (didmenininkams), o pastarieji – tarpininkams (arba prekybos agentams, firmų atstovams (mažmenininkams); autoriaus teisių turėtojo *atstovo įgaliojimai*.

Apskaičiuojant nuostolius, paprastai įtraukiama: 1) *reali žala ir išlaidos* (pvz., specialisto išlaidos, administracinės bylos nagrinėjimo išlaidos); 2) *negautos pajamos* (apskaičiuojamos pagal atitinkamų programinių produktų teisėtų kopijų vertę. Atitinkamų programinių produktų teisėtų kopijų vertė nustatoma pagal įmonių - teisėtų platintojų pateikiamas nustatytas teisėto pardavimo kainas pažeidimo dieną; taip pat remiantis tokių įmonių atstovų papildomais paaiškinimais. Neteisėtai išplatintų produktų kopijų vertė (kompaktinių diskų) nustatoma pagal atitinkamas teisėtas programinių produktų kopijų mažmenines kainas). Nustatant negautų pajamų dydį atsižvelgiama ir į aplinkybes, kurios galėjo sudaryti sąlygas pajamoms gauti; 3) *pažeidėjo nauda*, gauta iš neteisėtų veiksmų.

Dažniausiai autorių teisių turėtojui sunku įrodyti padarytos turtinės žalos dydį, kadangi jis negali nurodyti, kiek kompiuterių programų kopijų pažeidėjas išplatino neteisėtai; taip pat sunku nustatyti pažeidėjo pajamas, gautas už neteisėtas programas, kadangi nėra tikslių duomenų, kiek parduota programų arba kompiuterių su neteisėtai įdiegtomis neteisėtomis kompiuterių programomis, kiek laiko truko pažeidimas ir pan. Taip pat sunku nustatyti, kokias pajamas pažeidėjas gavo naudodamasis neteisėtomis kompiuterių programų kopijomis.

Kadangi sudėtinga įrodyti dėl pažeidimo padarytus nuostolius, įstatymų leidėjas numatė atskirą institutą - **kompensaciją**. Kompensacijos išmokėjimas teisine prasme skiriasi nuo nuostolių atlyginimo. Kompensacija yra speciali norma, kurią galima taikyti pažeidėjo atžvilgiu tuo atveju, kai autoriaus teisių turėtojas neturėjo nuostolių arba negali įrodyti jų dydžio, taip pat jei pažeidėjas negavo pajamų dėl padaryto pažeidimo arba sunku nustatyti pažeidėjo gautų pajamų dydį.

Kompensacijos apskaičiavimo tvarką reglamentuoja *Įstatymas* (kompensacijos dydį nuo 10 iki 1000 MGL nustato teismas). Kompensacijos dydis priklauso nuo tokių faktorių, kaip apytikslio autoriaus teisių turėtojo patirtų nuostolių dydžio (negautų pajamų, kurios apskaičiuojamos pagal mažmeninę teisėtų produktų vertę (pagal teisėtų platintojų pažymą), realiai turėtų išlaidų (sumos pinigų, sumokėtų specialistams ir pan.); apytikslio pažeidėjo gautų pajamų, susijusių su neteisėtų kompiuterių programų naudojimu, dydžio; pažeidėjo kaltės ir kitų turinčių reikšmės bylai aplinkybių.

***

Kompiuterių programų gamintojai, siekdami efektyviau kovoti su piratavimu, 1988 m. įsteigė tarptautinį Verslo programinės įrangos aljansą (angl. *Business Software Alliance – BSA*), kurio narėmis yra didžiausios pasaulyje programinės įrangos kompanijos, kaip *Microsoft, Symantec, Adobe, Autodesk* ir kitos. BSA misija yra padėti priimti ir įgyvendinti autorių teisių srities įstatymus, kovoti su piratavimu, siekti, kad naujos technologijos būtų prieinamos ir praturtintų visus vartotojus. Daugiau informacijos apie BSA veiklą Lietuvoje galima rasti adresu www.bsa.lt arba www.bsa.org.

***

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai

1. 1886 m. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos// Žinios, 1995.05.16, Nr.: 40, Pub. Nr.: 988.
2. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos ratifikavimo// Žinios, 1996.06.12, Nr.: 55, Pub. Nr.: 1291.
3. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties ratifikavimo// Žinios, 2001.04.13, Nr.: 32, Pub. Nr.: 1056.
4. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis// Žinios, 2001.04.13, Nr.: 32, Pub. Nr.: 1060.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// Žinios, 2000.10.25, Nr.: 89, Pub. Nr.: 2741.
6. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas.
7. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas// Žinios, 2003.03.21, Nr.: 28, Pub. Nr.: 1125.
8. Lietuvos Respublikos intelektinės nuosavybės apsaugos importuojant ir eksportuojant prekes įstatymas// Žinios, 2000.12.30, Nr.: 113, Pub. Nr.: 3611.

Teismų praktika

1. 2000 m. liepos 7 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”// Žinios, 2000. Nr. 56-1669.
2. 2000 m. kovo 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis “Dėl autoriaus teisių gynimo bylose įrodinėjimo naštos paskirstymo”// Teismų praktika, 2000. Nr. 13.